

מאמר מקורי

יציבות, מגוון ואידאולוגיה בתשומת הלב התקשורתית לנושאי מדיניות ציבורית בתקופת הבחירות 2019-2020

גילעד גרינוולד ומעוז רוזנטל*

תקציר

מחקר זה בודק את סדר היום התקשורתית בישראל כלפי נושאי מדיניות ציבורית, כפי שזה השתקף והובנה בתשומת הלב התקשורתית (בעיתונים הארץ האיכותי וידיעות אחרונות וישראל היום הפופולריים) החל מחודש אוקטובר 2018 וכלה בשלוש מערכות הבחירות של 2019-2020. באמצעות ניתוח תוכן כמותי, אנו בוחנים עד כמה למערכות בחירות ישנה השפעה על יציבות תשומת הלב התקשורתית לנושאי מדיניות ציבורית ועל מגוון הנושאים אותם כלי התקשורת מסקרים במהלך תקופת הבחירות. זאת, תוך שאנו לוקחים בחשבון גם את הנטייה הפוליטית האידאולוגית ואת אופי עבודתו העיתונאית של כל אחד משלושת העיתונים. הממצאים מראים כי מתוך שלוש מערכות הבחירות רק בבחירות ספטמבר 2019, אשר נתפסו כ"מרוץ צמוד" יותר, סדר היום של שלושת העיתונים הפך להיות פחות יציב ופחות מגוון. כלומר, עצם התרחשותו של אירוע פוליטי חיצוני (כגון מסע בחירות) לא בהכרח גורמת לסדר היום התקשורתית להיות ממוקד יותר באירוע זה. סדר היום התקשורתית מתייצב ומתמקד במהלך מערכות בחירות רק במצבים, שבהם כלי התקשורת תופסים בחירות אלה כ"אירוע מכונן".

מבוא

מאמר זה בוחן את השפעת מערכות בחירות על תשומת הלב של כלי התקשורת כלפי נושאי מדיניות ציבורית בהתבוננות על מגוון הנושאים המסוקר ורציפות הסיקור. מדיניות ציבורית עוסקת בהחלטות הממשלה וארגוניה השונים כמו-גם בפעולותיהם, העוסקות בהקצאת משאבים לקבוצות אוכלוסייה שונות. זאת, תוך התבססות על לחצים המופנים כלפי השלטון ויכולותיו ורצונו להגיב לדרישות אלה (Dowding, Hindmoore, & Martin, 2016). למדיניות ציבורית יש שלושה היבטים מרכזיים: יצירת תשומת לב והפנייתה להקצאות ממשלתיות; טיפול השלטון במהות בעיית המדיניות הציבורית, כפי שהוא מבין אותה; ולבסוף יישום המדיניות עליה הוחלט. הערכת מדיניות ציבורית בדרך כלל מתייחסת להחלטות הממשל, לביצוע המדיניות ויישומה (Dowding, Hindmoore, & Martin, 2016). במאמר זה אנו עוסקים בשלב הקודם להחלטות ממשלה על עיצוב ויישום מדיניות ציבורית, הוא שלב יצירת תשומת הלב למדיניות זו על ידי שחקנים פוליטיים הפועלים בזירות שונות ומתחרות. שלב זה

* ד"ר גילעד גרינוולד (gilad.greenwald@biu.ac.il), בית-הספר לתקשורת, אוניברסיטת בר-אילן.
ד"ר מעוז רוזנטל (mrosenthal@idc.ac.il), בית-הספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה, המרכז הבינתחומי הרצליה.

קריטי לעיצוב ויישום מדיניות ציבורית משום שהנושאים אליהם מוסבת תשומת הלב של הממשל הם אלו בהם הוא יטפל בסבירות הגבוהה ביותר (Kingdon, 1986).

בהקשר זה, אנו חולקים את נושא דינמיקת ההתפתחות של סדר יום המדיניות הציבורית יחד עם קבוצת המחקר של פרויקט סדר יום ההשוואתי. קבוצה זו בוחנת לאורך שנים ובזירות שונות את הדרך בה נוצרת, משתנה ומתפוגגת תשומת הלב כלפי נושאי מדיניות ציבורית בקרב אליטות פוליטיות (Jones, Wilkerson, & Baumgartner, 2009). שורשיה של גישה זו בתפיסות ביקורתיות של עיצוב מדיניות ציבורית כיחסי גומלין אינטרסנטיים (Bachrach & Baraz, 1962; Riker, 1996), המושפעים מהופעתם של אירועים חיצוניים ויזמות פוליטית וחברתית (Kingdon, 1986). אמצעי התקשורת הם שחקן דומיננטי בזירת ההשפעה על מדיניות ציבורית (Walgrave & Van Aelst, 2006), ולפיכך מהווים חלק בלתי נפרד מיחסי גומלין אלה.

אנו עושים שימוש בשני סבבי הבחירות של שנת 2019 ובסבב הבחירות של מרץ 2020 כדי לבחון את דפוסי תשומת הלב התקשורתית כלפי נושאי מדיניות ציבורית. בתקופת סבבי בחירות אלה גורמים רבים, המשפיעים על סדר היום התקשורתית בהקשר של נושאי מדיניות ציבורית, נותרו יציבים למדי והשינוי המרכזי היה מסע הבחירות ויום הבחירות. שילוב הנסיבות של ניהול מדיניות ציבורית מתמשך על ידי ממשלת מעבר, הפועלת בהרכב מפלגתי שכמעט ואינו משתנה לאורך אותה השנה, וכן תוצאות בחירות, שאף הן כמעט ואינן משתנות מבחינת ההרכב הקואליציוני שהן עשויות להוביל אליו, מאפשרים לנו לבדוק עד כמה מושפעת דרך הסיקור התקשורתית של נושאי מדיניות ציבורית מתקופת הבחירות עצמה. החידוש של מחקר זה נעוץ, אפוא, בשימוש בפרק זמן ייחודי של מערכות בחירות חוזרות באותה השנה על מנת לבחון טענות מרכזיות לגבי אופיו של סדר היום התקשורתית בזמן בחירות בהשוואה לזמנים פוליטיים "רגילים". אנו מתמקדים בשלושה היבטים של תשומת הלב התקשורתית כלפי נושאי מדיניות ציבורית: שכיחות סיקור נושאי מדיניות ציבורית, גיוון ההתייחסות ויציבותה. אנו עושים זאת תוך בחינה ביקורתית של העמדה האידיאולוגית של כלי התקשורת השונים ובדיקת השפעתה על דפוסי תשומת הלב התקשורתית לנושאי מדיניות ציבורית.

תשומת הלב לנושאי מדיניות ציבורית נעה בין שלושה מצבים עיקריים: הראשון, התייחסות אחידה לאורך זמן למערכת נושאים נתונה; השני, שינוי נושאים מתמיד ובלתי פוסק; והשלישי, מעבר חד מיציבות נושאית לסדרת נושאים שונה לחלוטין ולאחר מכן חזרה ליציבות (Jones, Wilkerson, & Baumgartner, 2009). בחינה של דינמיקה זו של הזחת תשומת הלב בין נושאים יכולה להוות הסבר ליעילות התגובה של מערכות ציבורית שונות לאירועים חיצוניים (Baumgartner & Jones, 2009). תשומת הלב לנושאי מדיניות משתנה בין מוסד פוליטי זה למשנהו (לדוגמה, הממשלה, הפרלמנט, המנהל הציבורי ובתי המשפט). זאת, בהתאם לכללי המשחק בין מקבלי ההחלטות באותו המוסד (Walgrave & Vliegenthart, 2010). כלי התקשורת, המדווחים על אירועים פוליטיים, נתפסים כחלק מהמערכת המוסדית העוסקת בזירה הפוליטית, והם משפיעים על הדרך שבה מקבלי ההחלטות מעצבים את סדר היום שלהם (Jones, Wilkerson, & Baumgartner, 2009). לפיכך, לימוד דפוסי הסיקור התקשורתית של נושאי המדיניות הציבורית חיוני להבנת הדרך בה כלי התקשורת פועלים בזירה הפוליטית (Boydston, 2013).

סדר היום התקשורתי המתייחס למדיניות ציבורית נוטה להיות דינמי ומשתנה בתדירות יחסית רבה לעומת מוסדות פוליטיים אחרים מבחינת תכני הנושאים וגיוונם (Baumgartner & Chaqués, 2015; Bonafont, 2015; Walgrave, Sorokam, & Nuytemans, 2008; Walgrave & Van Aelst, 2006). יתרה מזאת, סדר היום התקשורתי משקף את הדרך בה פועל כלי התקשורת על המגרש הפוליטי עצמו תוך איזון בין תמיכתו המפלגתית-אידיאולוגית, מחד גיסא; והציפייה כי גוף התקשורת ישקף את המציאות, מאידך גיסא (Baumgartner & Chaqués Bonafont, 2015). היבט נוסף המשפיע על הסיקור התקשורתי הוא המצב הפוליטי: כאשר הבחירות קרבות, גוברת תדירות תגובות הפוליטיקאים לסיקור התקשורתי של נושאים שונים וכן גוברים ניסיונותיהם לשלוט על סדר היום התקשורתי (Walgrave & Van Aelst, 2006).

במערכת הפוליטית הישראלית, כלי התקשורת החדשותיים נתפסים כחלק בלתי נפרד מן הזירה הפוליטית וכמייצגים עמדה פוליטית ברורה (Dvir-Gvirsman, Garrett, & Tsfati, 2018). בנוסף, כלי התקשורת משפיעים על השיח המרכזי במהלך מערכות בחירות וכן על הדרך בה הבוחרים מעריכים את מועמדיהם (Balmas & Sheaffer, 2010). סדר היום התקשורתי משפיע גם על הדרך בה הבוחרים בוחרים את סיכויי ההצלחה של מפלגותיהם (צפתי, 2017) ועל הדרך בה הם מעצבים את הצבעתם בפועל (Balmas & Sheaffer, 2010; Sheaffer & Weimann, 2005).

במחקר זה אנו בוחנים את הכיסוי התקשורתי היום-יומי החל מאוקטובר 2018 ועד סוף אפריל 2020 בשלושה כלי תקשורת מובחנים זה מזה מבחינת נטייתם הפוליטית, אילוציהם הכלכליים והנורמות העיתונאיות הנהוגות בהם: **הארץ**, **ידיעות אחרונות** ו**ישראל היום** בגרסתם המודפסת. **הארץ** נוטה לשמאל הפוליטי (Tsfati & Chotiner, 2016), בעוד **ישראל היום** נוטה לימין הפוליטי (Dvir-Gvirsman, Garrett, & Tsfati, 2018). **ידיעות אחרונות** מפעיל מדיניות מערכתית שנועדה להשיג תוצאות פוליטיות, שאינן עולות בהכרח בקנה אחד עם העדפות המדיניות של **הארץ** ושל **ישראל היום** (Shultziner & Stukalin, 2019). **הארץ** שונה מ**ישראל היום** ומ**ידיעות אחרונות** בכך שהוא מהווה דוגמה לעיתונות עילית או עיתונות איכותית, בעוד ששני האחרים הם עיתונים פופולריים (גרינוולד, 2018; Greenwald & Lehman-Wilzig, 2019). מעבר לכך, בעוד ש**הארץ** ו**ידיעות אחרונות** תלויים בחסדי כוחות השוק להשרדותם הכלכלית; הרי **ישראל היום** פועל תוך הפסד כספי משמעותי ונוסד לקידום המטרות הפוליטיות של בעליו, ולא לטובת מימוש אינטרסים עסקיים כלשהם (Dahan & Bentman, 2017).

יש לציין כי על אף שהבחנה בין עיתונות איכותית לבין עיתונות פופולרית היא הבחנה "מסורתית" במחקרי תקשורת; הרי שבשנים האחרונות ישנה גם ביקורת הולכת וגוברת על הבחנה זו. טענה אחת גורסת כי שני המודלים התיאורטיים הללו הם דיכוטומיים מדי וכי ישנם עיתונים, אשר על אף אופיים ה"פופולרי" הבא לידי ביטוי, לדוגמה, בפורמט שלהם (Tabloid), הם מתאפיינים גם במסרים אינפורמטיביים, בעבודה עיתונאית רצינית, בעצמאות וחופש עיתונאיים ובתחושת שליחות חברתית. דוגמה מובהקת לכך היא העיתון *Newsday* הניו-יורקי (גרינוולד, 2018). שנית, חלק מהקטגוריות ומהמאפיינים התיאורטיים והאמפיריים המבחינים בין שני סוגי העיתונים רלוונטיים פחות בעידן התקשורת החדשה, שבה מערכות עיתונים רבות מפעילות במקביל גם אתרי אינטרנט. כך, לדוגמה, הצורך לעדכן את אתר האינטרנט החדשותי מספר פעמים ביום על מנת להגביר את תנועת הגולשים

(”יטראפיק“), השימוש המרובה יותר שעושה מדיום האינטרנט בתמונות, באמצעים חזותיים ובאמצעי שמע, כמו גם העובדה כי גודל יריעת העיתון איננו רלוונטי למדיום זה, צמצמו במידה רבה את ההבדלים המסורתיים בין שני סוגי העיתונים (Visnovsky & Radosinska, 2017).

יתרה מכך, ההבחנה בין עיתונות איכותית לבין עיתונות פופולרית מבוססת על תפיסת עולם נורמטיבית, ולא על אמירה אמפירית. במסגרת זו נמתחה ביקורת על הטענה כאילו העיתון האיכותי איננו מעוניין בהכרח להגדיל את טווח קהליו. לפיכך, תחת ההבחנה המסורתית ובאמצעות ניתוח תוכן של 51 גופי תקשורת בשבדיה, בצרפת ובבריטניה, קבעו בנסון, נף והסרוס (Benson, Neff, & Hesserus, 2018) כי רצוי להבחין בין שלושה סוגי עיתונים על סמך מכוונותם העיקרית: מכוונות פוליטית וקידום סדר יום מסוים; מכוונות הרואה בעבודה העיתונאית שירות לציבור וערך של שליחות חברתית; ומכוונות כלכלית גרידא, הרואה בעיתון עסק בעל מטרות רווח לכל דבר ועניין. באופן מעניין, הבחנה זו מדגישה דווקא את ההבדלים בין **הארץ** ו**ישראל היום** מצד אחד, אשר בעיקרם הם עיתונים בעלי מכוונות פוליטית ורצון לקדם סדר יום (בישראל היום כמעט ללא מודל כלכלי כלשהו), לבין **ידיעות אחרונות** מן הצד השני, שהוא בעיקרו בעל מכוונות כלכלית ובנוי על מודלים כלכליים.

לצורך בחינת נושא המחקר התמקדנו, כאמור, בעיתונות המודפסת ובנינו מאגר נתונים מקורי, הכולל קידוד כתבות שהופיעו בעמוד הראשי של שלושת העיתונים. הסיבה להתמקדות בעיתונות המודפסת היא כי על אף היחלשותה בעשור האחרון, הרי היא עדיין נחשבת למקור מידע חשוב, שעליו הקוראים וצרכני התקשורת נוטים להסתמך כאשר הם נדרשים להחליט (Lachover, 2015; Greenwald & Lehman-Wilzig, 2019).

תשומת לב לנושאי מדיניות ציבורית וסדר היום התקשורתי: שכחות, יציבות ומגוון סיקור הנושאים, אידיאולוגיה ותחרות כלכלית

תיאוריית קביעת סדר היום (Agenda Setting) גורסת כי התקשורת בוררת את הנושאים, הנמצאים על הפרק; וכך היא משפיעה על סדר היום הציבורי. כלומר, על מה ש”מעניין” את דעת הקהל. הטענה היא שהשפעת התקשורת על דעת הקהל גורמת לצרכני התקשורת לחשוב ולעסוק בנושאים מסוימים, ולא בנושאים אחרים. כלומר, לתעדף את סדר היום כפי שהוא מוצג ומתועדף בתקשורת, ולא בהכרח באופן עצמאי וביקורתי. להבדיל מתיאוריית המסגור, כאן התקשורת מלמדת את צרכניה באילו נושאים לעסוק, על מה לחשוב. כלומר, ההטיה איננה בהכרח פוליטית-נורמטיבית ישירה, אלא נעוצה בעצם ההכתבה של סדר יום מסוים על פני סדר יום אחר. למשל, תיעודף של הצגת נושאים ודמויות ביטחוניים או מדיניים על פני חברתיים. במילים אחרות, התקשורת בוחרת את מי להבליט ואת מי לא. עשוי להיות לכך ביטוי מוחשי: לדוגמה, הבלטה של אדם מסוים בעמודים הראשונים של העיתון לעומת אדם אחר בעמודים האחרונים (Wanta, Golan, & Lee, 2004).

סדר היום התקשורתי, העוסק בנושאי מדיניות ציבורית, מהווה נדבך מרכזי בחקר התקשורת ובחקר תשומת הלב הפוליטית כלפי נושאי מדיניות ציבורית (Boydston, Bevan, & Thomas, 2014). תשומת לב פוליטית מהווה משאב מרכזי ומנוף לקדם בו מהלכי מדיניות ציבורית ונגישות למשאבי השלטון לטובת שינוי המדיניות (Jones & Baumgartner, 2005). ספרות המחקר בנושא הדרך בה תשומת הלב

הפוליטית מעוצבת עשירה ומגוונת ומצביעה על הדרכים השונות בהן נושא מדיניות עולה לסדר היום ומשנה את הדרך בה פועלים דעת הקהל, קבוצות אינטרס ומפלגות פוליטיות העוסקות בנושאי המדיניות (Baumgartner, Breuning, & Grossman, 2019). אם כך, במאמר זה אנו בוחנים את סדר היום התקשורתי כמשקף את תשומת הלב של כלי התקשורת, המהווים שחקנים הפועלים בזירה הפוליטית ומשפיעים על עיצוב סדר היום של מעצבי המדיניות הציבורית.

באופן כללי, תשומת הלב לנושאי מדיניות ציבורית יכולה לבוא לידי ביטוי בשלוש צורות מרכזיות. הראשונה היא תשומת לב אחידה, המופנית אל מערכת נתונה ולא משתנה של נושאי מדיניות. כוחות מוסדיים כמו גם אילוצים קוגניטיביים גורמים למקבלי ההחלטות להיות ממוקדים בקבוצה קטנה של נושאים, שלא דווקא עולה בקנה אחד עם אתגרי סביבת המדיניות בה מקבלי ההחלטות פועלים (Baumgartner & Jones, 2009; Walgrave & Vliegenthart, 2010). האפשרות השנייה ניצבת מולה ומנוגדת לה. היא מתגלמת בתשומת לב "כאוטית", הנעה בין נושא אחד למשנהו באופן תדיר ובאופן המקשה על פיתוח מדיניות ציבורית יעילה (Riker, 1990; 1996; Rosenthal, 2014; 2020). האפשרות השלישית היא אפשרות ביניים, הנראית כמקרה השכיח יותר מול שתי אפשרויות הקצה האחרות. היא מתבטאת בתשומת לב השרויה רוב הזמן בקיפאון ומתמקדת בנושא אחד בסדרת נושאים מסוימת. זאת, בד-בבד בתקופות של פניה פתאומית אל סדרת נושאים אחרת. לאחר תקופה של עיסוק אינטנסיבי באותו הנושא, פונה תשומת הלב בחזרה למיקוד בסדרת הנושאים האחרת והמצומצמת (Jones, Wilkerson, & Baumgartner, 2009; Jones & Baumgartner, 2005; Walgrave & Vliegenthart, 2010).

סוג זה של שינוי תשומת הלב מכונה תשומת לב "קטועה" (punctuated). קטיעות (punctuations) מעין אלה בתשומת הלב לנושאי המדיניות הציבורית יכולות לנבוע מהצטברות גבוהה של מידע חדש ומלחץ ציבורי, הכופה על מקבלי ההחלטות להסב את תשומת לבם לעבר נושאים אליהם לא התייחסו קודם לכן. הפעלת לחצים ציבוריים שכאלה יכולה להיתקל בהיזון חוזר שלילי של שותפי התפקיד של מקבלי ההחלטות והמוסדות הפוליטיים השונים עימם הם צריכים לעבוד. במצב זה היקף הקטיעה ירד וידעך בסופו של דבר ותשומת הלב תחזור לסטטוס-קוו הקודם (Walgrave & Vliegenthart, 2010). חשיבות הבנת סדר היום התקשורתי נובעת מכך שתשומת לב פוליטית מושפעת במידה רבה מסדר יום זה (Walgrave & Van Aelst, 2006). מעבר לכך, סדר היום התקשורתי משפיע על סדר היום בשאר זרועות השלטון וכן על קבלת ההחלטות בהן (Walgrave & Vliegenthart, 2019). לכן, נבחן את הדרך בה נבנה סדר היום התקשורתי בהתייחסו אל נושאי מדיניות ציבורית.

אירועים חיצוניים נוטים להשפיע על הדרך בה התקשורת מסקרת אירועים (Boydston, 2013; Yarchi et al., 2013). כך, למשל, בחינה של סדר היום בעמוד הראשי של העיתון *The New York Times* הראתה שנושאים עולים במהירות רבה על סדר היום התקשורתי, אך גם מתפוגגים באותה המהירות שבה הגיחו (Boydston, 2013). כלומר, ברגע שנושא מגיח לאוויר העולם כעדכון חירום בשל אירוע מסוים, קיים סיכוי גבוה שהוא יישאר בכותרות לפחות לזמן מה, עד לעדכון החירום הבא אחריו. כך, סדר היום התקשורתי נע בין יציבות ו"חסימת" נושאים חדשים, לבין, כאמור, מצב של קטיעה של סדר היום התקשורתי, ואז התייצבות מחודשת שלו (Walgrave & Vliegenthart, 2010).

בהתאם, תקופה של מסע בחירות יכולה להשפיע על הדרך בה מופנה סדר היום התקשורתי לנושאי מדיניות שונים. בחירות הן אירוע משמעותי בו ממילא סדר היום התקשורתי קשוב יותר למערכת הפוליטית בהשוואה לזמנים "רגילים" (Walgrave & Van Aelst, 2006). במהלך הבחירות, הפוליטיקאים לכשעצמם ומפלגותיהם מנסים להשפיע על סדר היום הציבורי ולהסב אותו לטובת עיסוק בנושאי מדיניות ציבורית שמקנים להם יתרון אלקטורלי. במצב זה התקשורת יכולה להחליט האם להפנות את תשומת ליבה אל נושא מסוים או שמא להימנע מכך. אולם, באופן פוטנציאלי, בשל המידע הרב שפוליטיקאים מנסים לספק לכלי התקשורת באמצעות מסיבות עיתונאים, הכרזה על מערכת בחירות וכלי תעמולה שונים אחרים (כמו הרשתות החברתיות), הרי שכמויות המידע המופנות אל התקשורת מועצמות בזמן מסע הבחירות (Walgrave & Van Aelst, 2006). נצפה, אם כן, שבעת בחירות פוליטיקאים ומפלגות ינסו להעלות נושאים לסדר היום הציבורי בכלל והתקשורתי בפרט. לכן, במהלך בחירות סדר היום התקשורתי יהיה קטוע יותר בהשוואה לזמני שגרה.

השערה 1: סדר היום התקשורתי המתייחס לנושאי מדיניות ציבורית במהלך בחירות יהיה קטוע יותר מזמנים שאינם זמני בחירות.

אין סיבה להניח שתהא שונות בין כלי התקשורת בנושאים אותם הם מסקרים. כלי התקשורת צפויים לפעול באופן אחוד תוך כדי סיקור שעשוי להיות דומה (Yarchi, Cavari, & Pindyek, 2017). למרות האינטנסיביות ועוצמת אירוע הבחירות כשלעצמו, הנושאים המסקרים עדיין יופיעו באותן הפרופורציות בלי שונות משמעותית בין כלי התקשורת (Baumgartner & Chaqués Bonafont, 2015). עם זאת, אמצעי התקשורת אינם שחקן פסיבי בהתמודדות עם אירועים פוליטיים משמעותיים. הם בוררים את הנושאים הנמצאים על הפרק בכל זמן נתון, וכך הם משפיעים על סדר היום הציבורי ועל דעת הקהל. אמצעי התקשורת יכולים להיות בעלי השפעה משמעותית על הדרך בה דעת הקהל תופסת אירועים כחשובים יותר מאירועים אחרים (Lavie-Dinur, Yarchi, & Karniel, 2018; Tipton, Haney, & Baseheart, 1975). בראייה זו, אמצעי התקשורת מהווים שחקנים פוליטיים, המבקשים להשפיע על סדר היום (Walgrave & Van Aelst, 2006). כלומר, התקשורת איננה רק מגיבה ללחצים המופעלים עליה על ידי הדרג הפוליטי לכלול נושאים מסוימים בסדר היום הציבורי, אלא גם בוררת בעצמה את הנושאים שהיא מאפשרת להם לקבל תשומת לב ציבורית (Walgrave & Van Aelst, 2006). במילים אחרות, הכיסוי התקשורתי משקף הלכה למעשה את ההעדפות הפוליטיות של כלי התקשורת. במהלך בחירות הדבר יכול לקבל ביטוי ישיר וברור (Baumgartner & Chaqués Bonafont, 2015).

השערה 2: סדר היום התקשורתי המתייחס לנושאי מדיניות ציבורית ישתנה בהתאם לעמדה הפוליטית של העיתון.

סוגיה נוספת המשפיעה על הסיקור התקשורתי בכלל ועל סיקור מערכות בחירות בפרט היא סוגיית אופיו של כלי התקשורת המסקר והנורמות העיתונאיות הנהוגות בו. במערכות פוליטיות ליברליות ומופרטות בהן כלי התקשורת התנתקו מן המימון הציבורי והפכו להיות תלויים ביכולתם להשיג באופן עצמאי מימון לפעילותם, יש להם תמריץ כלכלי להיות אלה, המעלים נושא שיש בו עניין מבחינת סדר היום הציבורי. מכאן, שהם בעלי אינטרס לחקות כל התנהגות של שחקן, המקדם העלאת נושא חדש אל סדר היום, כדי לא להפסיד קהל שיתעניין בנושא (Walgrave & Vliegenthart, 2010). כאן מופיעה שונות בין נורמות הסיקור העיתונאי אליהן מקובל להתייחס כהבדל בין כלי תקשורת

איכותיים לכלי תקשורת פופולריים. שני טיפוסים אלה נבדלים בדרך כלל במגוון הנושאים שהם כותבים עליהם (Beckers et al., 2019) וכן בתזזיות סדר היום שלהם. במצב זה, עיתונות איכותית פועלת כ"כלב השמירה של הדמוקרטיה" תוך בחירה של שימור וטיפוח אזרחות טובה. המיקוד בעיתונות זו הוא על חדשות העוסקות במדיניות ציבורית למיניה (כולל מדיניות חוץ). היא נוטה גם להציג מאמרי ניתוח ורקע של תהליכי עומק על האירועים, המתרחשים מעבר לסיקור השוטף של נושאים (Lehman-Wilzig & Seletzky, 2012). עיתונות פופולרית, לעומת זאת, עוסקת בנושאים סנסציוניים, המושכים את תשומת הלב הציבורית ומספקים חדשות בלבוש בידורי ללא תחושת מחויבות אזרחית ופוליטית. עיתונות זו מכסה בדרך כלל נושאי חדשות "רכים" יותר, המושכים את העין, כמו: פשע, ספורט, שערוריות מין ורכילות. זאת, לצד כיסוי בסיסי של נושאי חדשות מורכבים (Lehman-Wilzig & Seletzky, 2012). עיתונות איכותית נצרכת בדרך כלל על ידי קהל קוראים קטן ונאמן, ומסתמכת על מינויים קבועים. לעומתה, עיתונות פופולרית נמצאת בתחרות מתמדת על ליבו של הקהל, ולכן חייבת לסקר באופן מתמיד תכנים סנסציוניים שהקהל ינהה אחריהם (Greenwald & Lehman-Wilzig, 2019).

השערה 3: העיתונות הפופולרית תיטה לסיקור קטוע יותר של סדר היום הציבורי בהשוואה לעיתונות האיכותית.

סדר היום התקשורתי משתנה לא רק בנושאים להם הוא מקדיש את תשומת ליבו ורמת הקטיעה של סדר יום זה, אלא גם במגוון הנושאים (Boydston, 2013). מגוון תשומת הלב מתייחס לשיעור תשומת הלב המוקדש לסדרת פריטים ולא רק לפריט מסוים. כלומר, יתכן שהתקשורת תמקד את כל תשומת לבה בנושא אחד, אך גם יתכן שהיא תרחיב את מגוון הנושאים אותם היא מסקרת (Boydston, 2014). גיוון תשומת לב משמעותו פלורליזם של נושאים ודרך העיסוק בהם. הפחתה בגיוון, משמעותה מיקוד תשומת לב וסגירות יחסית לנושאים (Jonkman et al., 2018). רמת מגוון תשומת הלב מוגדרת כשיעור תשומת הלב המוקדש לסדרת פריטים נתונה בתוך מרחב מתוחם אפשרי, כמו למשל, העמוד הראשי בעיתון.

טענה מרכזית היא שראוי שהתקשורת תהיה מגוונת ככל האפשר בנושאים אותם היא מסקרת כדי להעניק לשחקנים שונים נגישות אל הבמה הציבורית ולהעשיר במה זו במגוון דעות ותפיסות (Jonkman et al., 2018). בשל האילוץ הכלכלי של העיתונות הפופולרית ובשל הכיסוי החדשותי המעמיק יותר של נושאי מדיניות ציבורית על ידי העיתונות האיכותית, נצפה לראות מגוון רב יותר של נושאי מדיניות המופיעים בעיתונות האיכותית בהשוואה לפופולרית (Hendrickx & Ranivoson, 2019). יחד עם זאת, היות שמצבי משבר ומצבים יוצאי דופן נוטים להשתלט על סדר היום התקשורתי ולהפחית את מגוון (Jonkman et al., 2018), נצפה כי לקראת מערכות הבחירות מגוון הסיקור ירד.

השערה 4 א': סדר היום התקשורתי המתייחס לנושאי מדיניות ציבורית יהיה מגוון יותר בעיתון האיכותי בהשוואה לעיתונות הפופולריים.

השערה 4 ב': סדר היום התקשורתי המתייחס למדיניות ציבורית בזמן הבחירות יהיה מגוון פחות בכל העיתונות.

מחקרנו בוחן באמצעות השערות אלה את התנהגות העיתונים החל מאוקטובר 2018 (התקופה שקדמה להכרזה על הבחירות באפריל 2019), דרך מועדי הבחירות ב-09/04/2019, ב-17/09/2019 וב-02/03/2020, ועד סוף חודש אפריל 2020. אנו בוחנים את כל פרק הזמן הזה מתוך הנחה שקצת לפני וקצת אחרי נקבל שונות בין כיסוי רגיל לכיסוי של זמן בחירות. בתוך פרקי הזמן המזוהים כתקופת בחירות (בשל הכרזה רשמית על בחירות) הדגש שלנו יהיה על התקופה המוליכה אל מועדי הבחירות עצמם, תוך ניסיון לאתר שונות בכיסוי התקשורתי של נושאי מדיניות ציבורית לפני מועדים אלה. מאחר שיש בידינו את הנתונים לגבי החודשים, שקדמו לבחירות הראשונות ואלה שהיו אחרי הבחירות של 2020, אנו נעזרים בהם כדי לזהות שונות בין השבועות הקודמים לבחירות לבין אלה שלא חלים בתקופת בחירות ולבין אלה המתרחשים אחרי מועד הבחירות עד ההכרזה על בחירות חדשות. נזכיר כי בתקופה שקדמה לבחירות התרחשו אירועים ביטחוניים ברצועת עזה, שהחלו באוקטובר והסלימו עד אמצע חודש נובמבר 2018. עם תום אירועים אלה, פרשה מפלגת "ישראל ביתנו" מהקואליציה והחל משבר קואליציוני, שהוביל ב-24/12/2018 לסיום כהונת הממשלה ולהכרזה על בחירות חדשות. הבחירות התקיימו באפריל ולאחר כישלון הצדדים להקים קואליציה הוכרזו בחירות חדשות בספטמבר 2019. כישלון נוסף בהקמת קואליציה הוביל להכרזת בחירות נוספות שהתקיימו במרץ 2020. לקראת בחירות אלה נכנס לתמונה אירוע חיצוני נוסף והוא התפרצות הנגיף COVID 19, שבמהלך פברואר החל להתפשט בעולם כולו כולל בישראל.

המחקר

מקורות

לצורך בחינת סדר היום התקשורתי, בחרנו בעיתונים המודפסים הארץ, ידיעות אחרונות וישראל היום. על אף היחלשותה בעשור האחרון, הרי שהעיתונות המודפסת עדיין נחשבת למקור מידע חשוב עליו הקוראים וצרכני התקשורת נוטים להסתמך כאשר הם נדרשים להחליט. העובדה שרשת האינטרנט מוצפת במידע, אשר מהימנותו מוטלת בספק ומקורותיו פעמים רבות אינם ידועים כלל, מהווה בעיני רבים יתרון מובהק של העיתון המודפס. יתרון זה מאפשר לעיתונות המסורתית להמשיך ולפעול על אף ההספדים והתחזיות, שחזו במשך שנים ארוכות את קיצה. העבודה העיתונאית המסורתית, על כל מגרעותיה ומגבלותיה, עדיין נראית כמקצועית וכאמינה יותר בהשוואה לרשתות החברתיות. הדבר בולט במיוחד בזמן מערכות בחירות, בהן אנשים נוטים לעשות שימוש בעיתונות המודפסת על מנת לבחון, להרהר ולקבל החלטות בדבר העדפותיהם האלקטוראליות (Lachover, 2015; Greenwald & Lehman-Wilzig, 2019).

כאמור, הארץ עולה בקנה אחד עם ההגדרה של עיתונות עילית-איכותית, בעוד ידיעות אחרונות וישראל היום נענים להגדרות של עיתונות פופולרית (Lehman-Wilzig & Seletzky, 2012). ידיעות אחרונות כעיתון פופולרי נתון להשפעתם של כוחות השוק ללא קהל מובחן, ולכן נמצא תחת הלחץ הגבוה ביותר משלושת העיתונים לשמר עצמו במצב רווחי. ישראל היום מהווה מקרה ייחודי בהשוואה לשני האחרים מבחינת האסטרטגיה בה נקט: הוא פועל תוך הפסדים כלכליים כדי להשיג מטרות פוליטיות (Dahan & Bentman, 2017). ההבדלים בין העיתונים באים לידי ביטוי גם מבחינת העמדה הפוליטית השונה אותה הם משקפים (Tenenboim-Weinblatt, Hanitzsch, & Nagar, 2016). מוציאים לאור ועורכים באמצעי תקשורת שונים מביעים עמדה מפלגתית-אידיאולוגית ומכוונים כך את כלי התקשורת שלהם (Shultziner & Stukalin, 2019). כך, הארץ תומך באופן ברור

במדיניות של פיוס עם הפלסטינים על בסיס פשרה טריטוריאלית. התמיכה בקו זה הובעה על ידי המוציא לאור של העיתון, עמוס שוקן, שגם התייחס לקו מדיניות זה כמייצג עמדה פוליטית שמאלית (Tsfati & Chotiner, 2016). **ישראל היום** הוקם וממומן על ידי שלדון אדלסון ומזוהה באופן שיטתי עם תמיכה בימין הפוליטי הישראלי (Dvir-Gvirsman, Garrett, & Tsfati, 2018). מתחקירים תקשורתיים והליכים משפטיים (בעיקר תיקי נתניהו 2000 ו-4000), נראה כי גם המוציא לאור של **ידיעות אחרונות**, נוני מוזס, אף שאיננו מבטא את עמדתו הפוליטית בפומבי, מתערב מאחורי הקלעים בסיקור העיתונאי, תוך כוונה להשפיע על תוצאות פוליטיות מסיבות עסקיות ואידיאולוגיות (Shultziner & Stukalin, 2019).

מערך, משתנים ושיטה

על בסיס שלושת העיתונים הבולטים והמובחנים, בנינו מאגר נתונים מקורי הכולל את כל הכותרות, אשר התפרסמו בעמוד הקדמי החל מהראשון באוקטובר 2018, כשלושה חודשים לפני ההכרזה על סבב הבחירות הראשון, ועד לסוף אפריל 2020, כחודשיים לאחר סבב הבחירות השלישי. הבחירה בפרק זמן זה נבעה מהרצון לבחון את מועדי הבחירות עצמם, וכן לבצע בקרה על תקופת הבחירות על ידי מדידה של שלושה חודשים לפני ההכרזה על מועד הבחירות הראשון וחודשיים אחרי מועד הבחירות האחרון. בסיס הנתונים כולל 3,794 כותרות מהארץ, 2,333 מידיעות אחרונות ו-2,597 מישראל היום. בסך הכול 8,724 כותרות. כל כותרת נותחה וקודדה כיחידה נפרדת ועצמאית על פי הקשר הפריט ותוכנו. הבחירה להתמקד בכותרות הראשיות נבעה בעיקר מן העובדה כי הן מהוות מדד מרכזי לבחינת הבניית סדר היום בתקשורת. בנוסף, קוראים רבים, בעיקר בעיתונות הפופולרית, נוטים לעיין ("לדפדף") בכותרות העיתונים בלבד. לכן, ההנחה היא שהן מהוות היבט משמעותי בהשפעת התקשורת על דעת הקהל (Tankard, 2001).

נושאי מדיניות ציבורית

על מנת לבדוק אילו נושאים בלטו בסדר היום התקשורתי, ביצענו ניתוח תוכן ידני, המבוסס על ספר הקוד של פרויקט "סדר היום הפוליטי בישראל". קידוד זה, המתרגם לעברית ולהקשר הישראלי את ספר הקוד של קבוצת המחקר Comparative Agendas Project (CAP) (<https://www.comparativeagendas.net/>), מכיל סדרות מגוונות של נושאים בתחומי המדיניות הציבורית והפוליטיקה (Kosti, Shpizman, & Levi-Faur, 2019). קבוצה זו בוחנת בתריסר מדינות שונות ולאורך שנים את תשומת הלב של אמצעי התקשורת ומוסדות הממשל כלפי נושאי מדיניות ציבורית. סכמת הקידוד מבוססת על חידוד וצמצום המידע לגבי כל פעילות וכל נושא מדיניות, הזוכים לתשומת לב ציבורית. הרעיון המרכזי בשיטת הפעולה הוא בחינת מגמות לאורך זמן. ניתוח התהליכים מבוסס על בחינת הדרך, שבה נושא מסוים מקבל תשומת לב בתת-המערכת הנחקרת (Baumgartner, Breuning, & Grossman, 2019). אין כאן מחויבות לעמדה תיאורטית ייחודית, אלא רצון לעסוק בתשומת לב המופנית כלפי נושאי מדיניות ציבורית לאורך זמן ובמקומות שונים. סדרת נושאי המדיניות הנבחנת מותאמת בכל מדינה להקשר המקומי, תוך שמירת זיקה הדוקה לפרויקט הכללי (Bevan, 2019).

הסדרה, כפי שהותאמה לישראל על ידי הצוות המוביל את הפרויקט הישראלי בתיאום עם הפרויקט הבינלאומי (<https://www.idc.ac.il/he/research/cap/pages/home.aspx>), מקודדת כך שהיא כוללת 21 נושאים מרכזיים. יש לציין כי על אף העובדה שהמחקר מתבסס על ניתוח תוכן כמותי, הכולל קטגוריות קידוד ברורות המיושמות בעקביות; הרי שאת ניתוח זה מלווה כל העת דיון עקבי, הן בין מנהלי הפרויקט והן בין המקודדים, לגבי אמות המידה האיכותניות, הקובעות את טיבם ומהותם של הנושאים השונים המקודדים, משמעותם, סיווגם הנושאי והרעיוני, הגבלת תחומי העיסוק שלהם וכדומה. דוגמה לדיון שכזה, אשר נעשה בעבר הן במסגרת הפרויקט הישראלי והן במסגרת פרויקטים דומים במדינות אחרות, נעוצה בשאלה האם לסווג ולקודד פריטים, הקשורים במדיניות חוץ על סמך המיקום הגיאוגרפי שלהם או על סמך מהות התוכן שלהם. תוצאותיו של הדיון עשויות להיות מורכבות אבל *חד משמעיות ומחייבות* והן מועברות בצורה מסודרת לכל מי שלוקח חלק בפרויקט.

21 הנושאים הכלליים הם: מקרו-כלכלה, זכויות אזרח, בריאות, חקלאות, עבודה ותעסוקה, חינוך, סביבה, אנרגיה, הגירה, תחבורה, חוק, פשע וענייני משפחה, רווחה חברתית, דיור ותכנון, מסחר מקומי, בטחון, טכנולוגיה, סחר חוץ, יחסים בינלאומיים, פעולות ממשלתיות, קרקעות ציבורית ותרבות, זהות וחברה. כל הנושא הכלליים נחלקים ל-220 נושאי משנה, המתייחסים אל נושאי מדיניות נקודתיים יותר. למשל, נושא זכויות האזרח כולל בתוכו תתי-קטגוריות, כגון: אפליה נגד מיעוטים לאומיים, אפליה על רקע מגדרי, אפליה על רקע גיל, אנשים עם מוגבלויות ועוד. הנושא של פעולות הממשלה כולל שערוריות ומעשים פליליים של פוליטיקאים. הנושא של מדיניות ביטחון כולל בתוכו מבצעים צבאיים. כל אחד מתתי-הנושאים מתייחס אל קטגוריה כוללת יותר, העולה בקנה אחד עם הגדרות נפוצות לגבי תחומי הפעילות של מדיניות ציבורית בעולם (Dowding, Hindmoor, & Martin, 2016) תוך התאמתה למקרה הישראלי.

המחקר בוחן גם הגדרות כוללות של תחומי מדיניות שונים (לדוגמה, פעולות הממשלה) ונושאי מדיניות מובחנים (לדוגמה, שערוריות ומעשים פליליים של הדרג הפוליטי) (Jones, Wilkerson, & Baumgartner, 2009). מטרת ההבחנה הזו היא לאתר את הדרך בה פועלת תשומת לב למדיניות ציבורית ואיתה את הדרך בה נוצר סדר יום פוליטי. זאת, בהתייחסות לתחומי מדיניות כלליים ולנושאי מדיניות מוגדרים. בניית הנתונים ובהצגת הממצאים אנו מבצעים את המעבר בין תחומים כלליים לנושאים מוגדרים תוך הדגשת המעברים הללו ומשמעותם. ככלל, ההנחה היא שעיסוק שכיח יותר בנושא מסוים הוא ההגדרה האופרטיבית של תשומת לב גבוהה יותר לנושא נתון. יש לציין גם כי בהקשר של נושא התקשורת, בשל החלטות דומות שהתקבלו בפרויקטים מקבילים במדינות אחרות (Boydston, 2013), השתמשנו במספר נושאים מרכזיים נוספים מעבר לאלה המופיעים בספר הקידוד הכללי, ביניהם: מזג אוויר ואסונות טבע, שריפות והודעות פטירה. המהימנות בין המקודדים לפי תת-הקטגוריות של CAP עמדה על ציון קאפה 0.756.

עמדות אידיאולוגיות

בשל ההבדלים בעמדות הפוליטיות של שלושת העיתונים, ניתן לצפות כי בעוד שהארץ ייטה לעסוק בנושאים העולים בקנה אחד עם עמדות שמאל "קלאסיות", הרי ששני האחרים יעסקו יותר בסוגיות

המזוהות עם עמדות הימין. אך מהן עמדות שמאל או ימין, שניתן לזהותן במחקר? בקווים כלליים, המחקר ההשוואתי של אידיאולוגיות מפלגתיות (Manifesto Research on Political Representation [MARPOR] (Broghetto & Russo, 2018) מזהה עמדות ימין עם הדגשה של נושאים ביטחוניים, זכויות פרט (בעיקר קניין פרטי), הדגשת המשילות, חיזוק השוק החופשי והימנעות מחסמים כלכליים. עמדות ימין יזדהו גם עם עיסוק בנושאי זהות לאומית, חוק וסדר ואזרחות מבוססת לאום. עמדות שמאל, לעומת זאת, ידגישו התנגדות לקולוניאליזם, תמיכה בשלום בין מדינות, חיזוק המערכת הבינלאומית, תמיכה בדמוקרטיה, הגבלת השוק והרחבת מדינת הרווחה כמו-גם תמיכה בקבוצות מוחלשות (Budge, 2013). חשוב לציין כי סכמת הקידוד של CAP שונה מזו של MARPOR. סכמת הקידוד של CAP, המהווה את בסיס הניתוח שלנו, לא עוסקת באידיאולוגיה פוליטית אלא במיפוי של מערך מפורט של נושאי ותת-נושאי המדיניות הציבורית (Baumgartner, 2019; Breuning, & Grossman, 2019). יחד עם זאת, אחד היתרונות של סכמת הקידוד המפורטת של CAP נעוץ בכך שהיא מאפשרת לחבר בינה לבין סכמות אחרות. כיוון שהסכימה של MARPOR עוסקת במאמץ מקביל לזה של CAP, השימוש בסכמה של MARPOR מאפשר לתת לניתוח מבוסס CAP הקשר אידיאולוגי מוצדק מבחינה מתודולוגית (Broghetto & Russo, 2018).

קטיעת סדר יום

המדד בו אנו משתמשים כדי לתאר סדר יום קטוע הוא מדד L-Kurtosis. מדד זה מבוסס על ההנחה שהתפלגות תשומת הלב יכולה לבוא לידי ביטוי באחד משלושת האופנים שהצגנו לעיל. מבחינה חזותית, בהתפלגות קטועה קיים שיא גובה במרכזה, לצד שכיחויות נמוכות של ערכי הביניים של ההתפלגות, כאשר ערכי הקצה בהתפלגות שכיחים יותר מערכי הביניים של ההתפלגות (Wallgrave & Vliegenthart, 2010). המשמעות היא מעין "פרצים של תשומת לב" לנושאים מסוימים לצד תשומת לב קבועה, המוקדשת בעיקרה לחלק קטן מהנושאים. אומדן L-Kurtosis מאפשר לקבל מספר המתאר נאמנה את ההתפלגות, תוך הפחתת השפעת ערכי הקצה שלה (Breuning, 2006). כשמדד זה מצביע על התפלגות נורמלית של אירועים (ולכן לא קטועה) ערכו מגיע ל-0.123. ככל שהמספר נמוך מ-0.123 ומתקרב ל-0, אזי מדובר על התפלגות שטוחה יותר. ככל שערך L-Kurtosis גדול מ-0.123, ההתפלגות הופכת לקטועה יותר (Baumgartner et al., 2009; Wallgrave & Vliegenthart, 2010). חישובי L-Kurtosis בוצעו בעזרת חבילת Lmoments בגרסת R שלה.

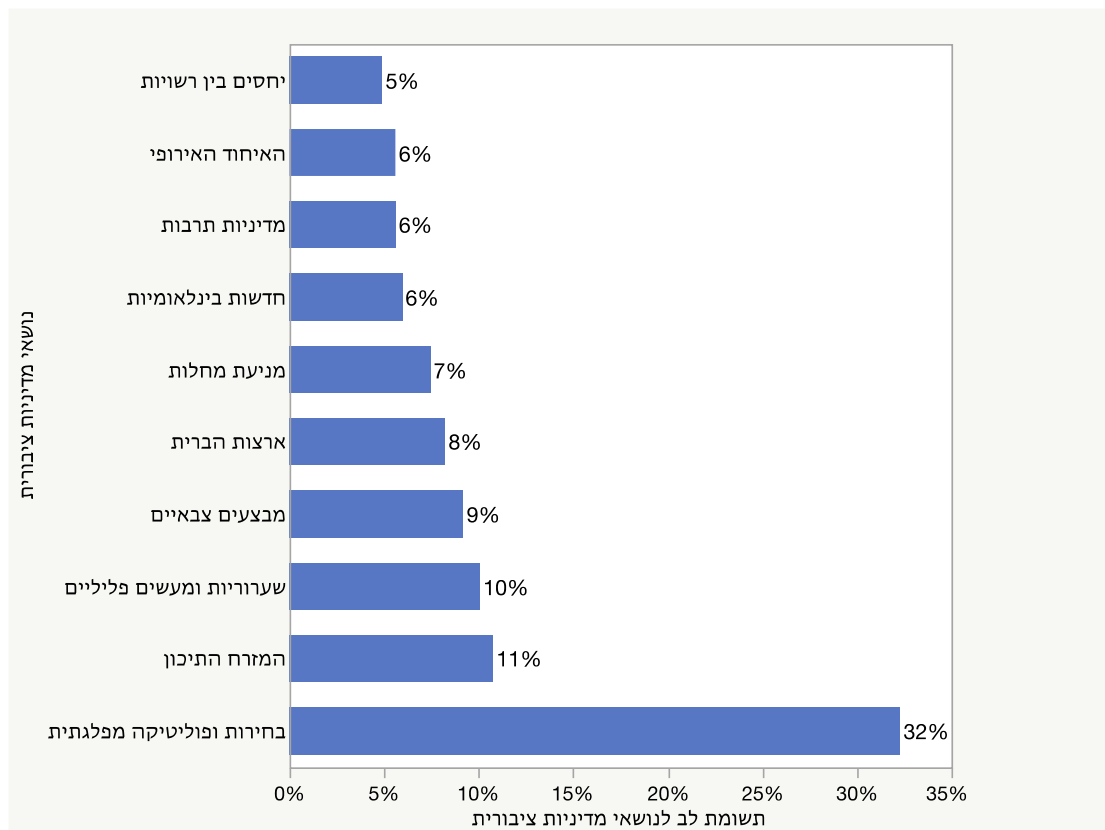
מגוון סדר יום

ישנו מספר רב של מדדים לבחינת מגוון נושאים אליהם מופנית תשומת הלב. במחקר זה נעזרנו במדד Shannon H, הנחשב ליעיל ביותר למטרה זו (Boydston, Bevan, & Thomas, 2014). מדד זה מנטר שינויים במגוון פריטי המידע אליהם מופנית תשומת הלב של הגוף/השחקן הנבדק בהשוואה למספר הפריטים אליהם יכולה להיות תשומת לב זו מופנית. כאשר כל תשומת הלב ממוקדת בפריט אחד, מדד זה יקבל את הערך 0. ככל שתשומת הלב בין הפריטים מבוזרת יותר, מדד Shannon H יקבל ציון גבוה יותר (Alexandrova, Carammia, & Timmermans, 2012). במחקר הנוכחי, עם 155 פריטים המייצגים נושאי מדיניות מוגדרים (להבדיל מ-21 הקטגוריות הכלליות יותר) אליהם מופנית תשומת לב מסוימת בהארץ, הציון המקסימלי ההיפותטי של Shannon H יכול להיות 5.043; **בידיעות אחרונות ובישראל היום**, עם 120 פריטים כל אחד, הציון ההיפותטי יכול להיות 4.787.

ממצאים

השערה 1

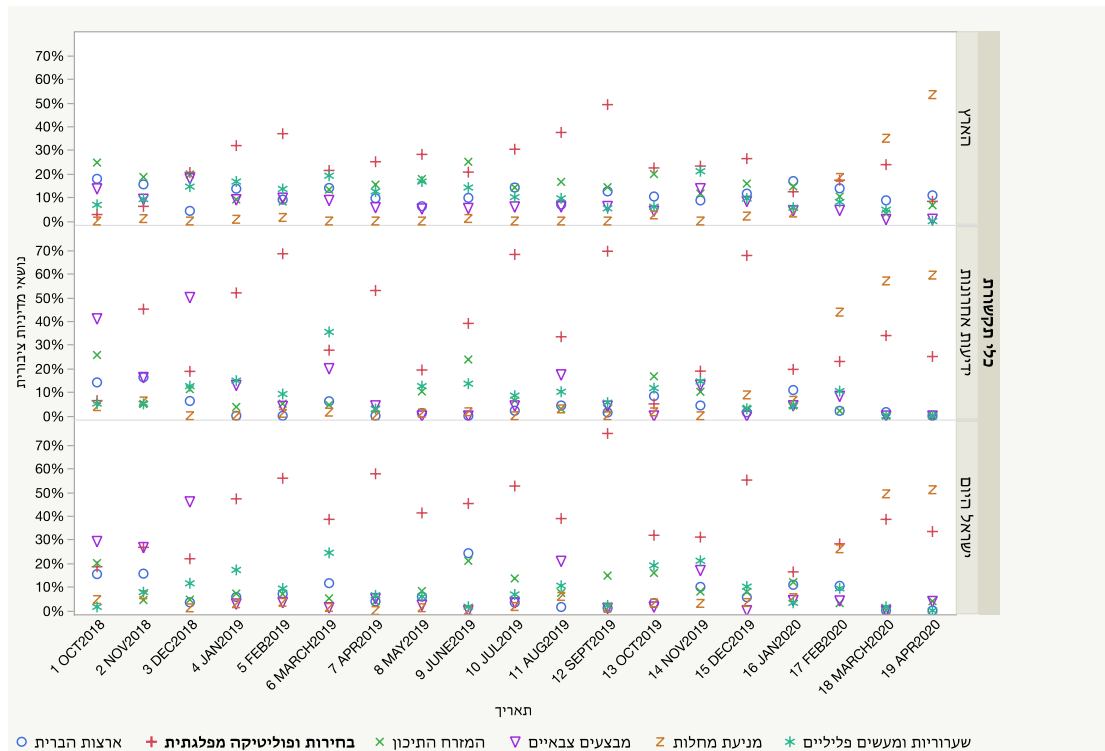
כדי לחדד את ממצאינו ולהתאימם למציאות הישראלית, אנחנו מציגים לא את הקטגוריות הכלליות, אלא את נושאי המדיניות המוגדרים בהם עסקו העיתונים. תרשים 1 מראה את תשומת הלב שניתנה לנושאים שקיבלו יותר מ-2% כיסוי בשלושת העיתונים גם יחד בין אוקטובר 2018 לאפריל 2020.

תרשים 1: תשומת הלב לנושאי מדיניות ציבורית 10/2018-4/2020

ניתן לראות כי הנושא שקיבל את תשומת הלב הגבוהה ביותר לכל אורך התקופה היה הבחירות והפוליטיקה המפלגתית. נראה כי שלושת מועדי הבחירות גרמו לתשומת לב גבוהה של התקשורת לנושא זה לאורך כל השנה. כמו כן, בולטים נושאי הביטחון והחוץ. נושא נוסף הוא שערוריות ומעשים פליליים (בעיקר משפטו של בנימין נתניהו). נושא זה הוא השלישי בחשיבותו לכל אורך התקופה. נושא, שקיבל תשומת לב נמוכה אך הפך לבולט בתחילת 2020 הוא מניעת מחלות, עמו קודדנו את מרבית הכתבות שנגעו ל-COVID-19. הנושא של מבצעים צבאיים (המתייחס לאירועים ביטחוניים) נמצא אף הוא כבולט, היות שבמהלך התקופה הייתה התפרצות ביטחונית אלימה ברצועת עזה (אוקטובר-נובמבר 2018).

נעבור כעת לבחון את התפתחות סדר היום התקשורתי, המתייחס למדיניות הציבורית לאורך תקופת הזמן שנבחנה בהשפעת אירועים מזדמנים. תרשים 2 מראה (ברמה החודשית) את התפלגות כיסוי סדרות הנושאים הבולטים.

תרשים 2: שיעור תשומת הלב לנושאי מדיניות מרכזיים לפי חודשים ועיתון

תרשים 2 כולל את ציר הזמן ברמה החודשית, המתחיל באוקטובר 2018 ומסתיים באפריל 2020. בכל נקודת זמן ניתן לראות את שיעור תשומת הלב היחסית לנושא מסוים מתוך הנושאים הבולטים ביותר לפי עיתון (כלומר, זהו שיעור הכתבות על הנושא באותו חודש ובאותו עיתון מתוך כלל הנושאים שהוא כיסה). בחלק התחתון של התרשים ניתן לראות את המקרא לסימונים המופיעים בכל חודש. התרשים מראה כי ממועד הכרזת מערכת הבחירות הראשונה בסוף דצמבר 2018 ועד פברואר 2020, תשומת הלב הרבה ביותר הופנתה לנושא הבחירות והפוליטיקה המפלגתית. לאחר מכן, הקורונה הפכה להיות הנושא הבולט ביותר **בהארץ** ובידיעות **אחרונות** (ובשלב מעט מאוחר יותר, החל ממרץ 2020, גם **בישראל היום**). במילים אחרות, ממעוף הציפור, הבחירות הסבו את סדר היום התקשורתי לנושא של בחירות ופוליטיקה מפלגתית, עד הזחת נושאים אלה עקב משבר הקורונה, שבמידה רבה "טרף את הקלפים" בראשית שנת 2020.

בחודש יוני 2019, הנושא של שערוריות ומעשים פליליים הפך להיות המרכזי בחשיבותו בשלושת העיתונים. סדר היום התקשורתי לנושא זה עלה ביוני 2019 בשל ההתכתשות של פרקליטי נתניהו עם הפרקליטות בהקשר של דחיית השימוע של נתניהו מול היועץ המשפטי לממשלה, כמו גם הרשעת שרה נתניהו באותו החודש במה שכונה "פרשת המעונות". לקראת סבבי הבחירות של אפריל וספטמבר 2019, נושא זה הפך השני בחשיבותו (שני לנושא הבחירות).

ידיעות אחרונות ו**ישראל היום** הקדישו תשומת לב גבוהה יותר למבצעים צבאיים בהשוואה ל**הארץ**. אולם, בדומה למשבר הקורונה, גם כאן הדברים עלו בקנה אחד עם אירועים חיצוניים שהתרחשו

במרחב המציאות (בעיקר הלחימה עם עזה). כך שתשומת הלב בין הנושאים אכן נקטעת ומושפעת מאירועים חיצוניים כמו אירוע אפידמיולוגי דרמטי או מתרחות ביטחונית.

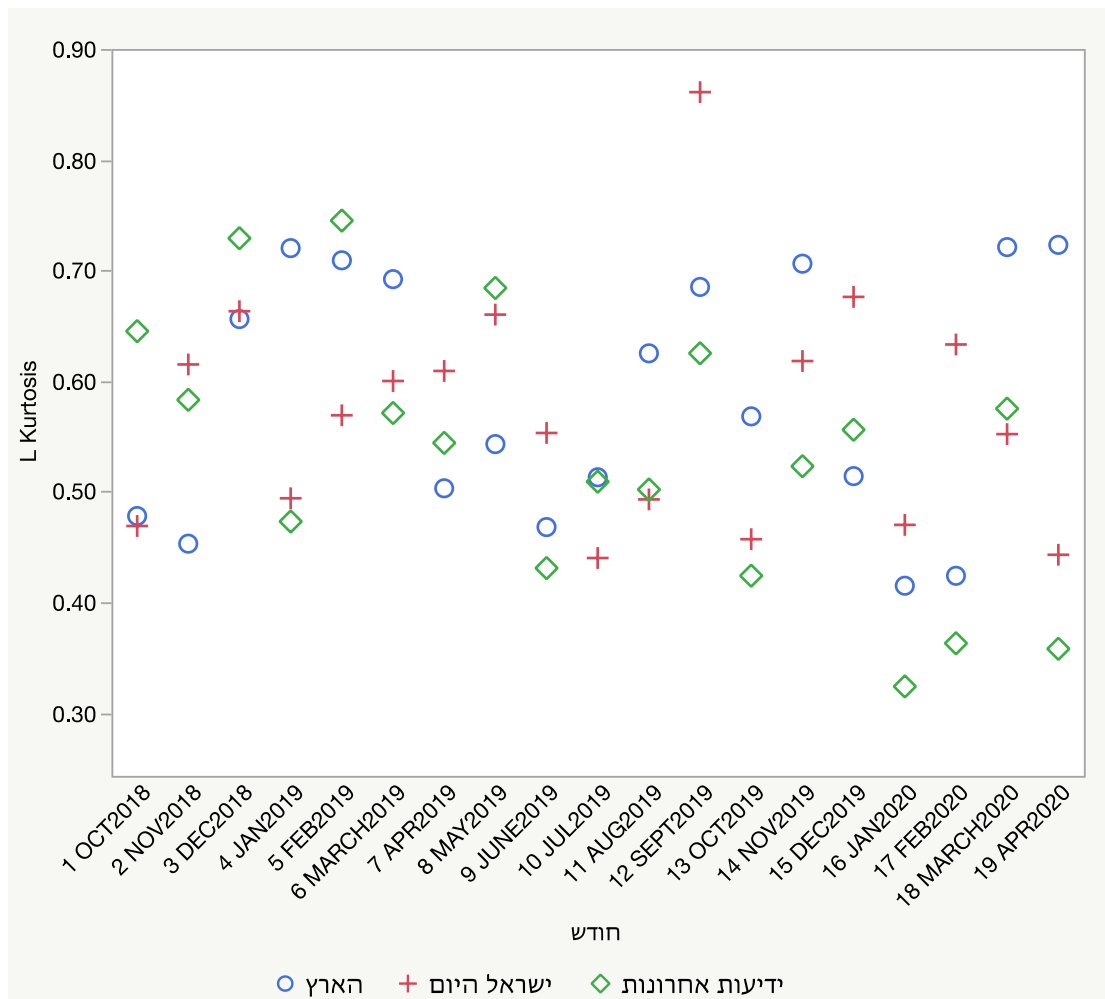
נציג כעת את רמת הקטיעות של סדר היום התקשורתי באופן מדויק יותר. לצורך כך, הטבלה הבאה מסכמת את ציוני L-Kurtosis של הנושאים השונים לאורך תקופת המחקר באופן כללי ולפי כל עיתון בנפרד.

נושא המדיניות	ציון קטיעות כללי	הארץ	ידיעות אחרונות	ישראל היום
בחירות ופוליטיקה מפלגתית	1.325	1.439	1.287	1.809
המזרח התיכון	0.062	0.471	0.552	0.176
ארצות הברית	-0.121	0.458	0.373	0.006
מבצעים צבאיים	0.953	0.570	1.411	1.409
מניעת מחלות	2.064	3.707	1.709	1.540
שערוריות ומעשים פליליים	0.626	0.581	0.601	0.414

טבלה 1: ערכי L-Kurtosis לבחינת רמת קטיעות התפלגות סדר היום התקשורתי

סימנו את ערכי ההתפלגות המצביעים על התפלגות קטועה (כלומר, גבוהה מ-0.123). כאמור, התפלגות נושאים בערכים אלו מצביעה על מעבר חד בין מהלך עניינים שגרתית לעליות הממוקדות בנושא מסוים. בניתוח כללי, שני נושאים מקבלים ערך קטיעות גבוה: בחירות ופוליטיקה מפלגתית ומניעת מחלות. בנוסף, גם נושאי המבצעים הצבאיים והשערוריות והמעשים הפליליים "קטועים". סדר היום של **הארץ** "מיטלטל" בין הבחירות לבין נושא המגיפה, אך מתייחס גם לאירועים בארצות הברית ובמזרח התיכון. **ידיעות אחרונות** מראה סדר יום קטוע בכל אחד מהנושאים למעט בנושא הבחירות, ובדרך כלל הוא הקטוע ביותר או השני בקטיעות סדר יומו. הן **ידיעות אחרונות** והן **ישראל היום** מציגים שלושה נושאים קטועים זהים: המבצעים הצבאיים, הבחירות והפוליטיקה המפלגתית (בו **ישראל היום** מוביל על **ידיעות אחרונות** מבחינת רמת קטיעות סדר היום) ומניעת מחלות. שינוי סדר היום של **הארץ** בנושא מניעת מחלות עקב הופעת הקורונה היה חד יותר וקיצוני בהשוואה לשני העיתונים האחרים גם יחד.

נבחן כעת את אותה התופעה, תוך בדיקת רמת הקטיעות של סדר היום התקשורתי על פי חודשים, בהבחנה לפי כלי התקשורת.

תרשים 3: ערכי L-Kurtosis לבחינת רמת קטיעות התפלגות סדר היום התקשורתי לפי עיתון וחודשים

ניתן לראות כי באופן כללי סדר היום של כל העיתונים לאורך כל החודשים היה קטוע (גבוה מ-0.123). מעניין לציין שבהתמקדות על חודשי הבחירות, בחירות אפריל 2019 לא הראו רמת קטיעה יוצאת דופן של סדר היום. לעומת זאת, בחירות ספטמבר 2019 הראו את סדר היום הקטוע ביותר בהשוואה לכל חודש אחר (בעיקר בישראל היום). בפברואר 2020 (הבחירות נערכו ב- 2/3/2020, ולכן אנו מתמקדים כאן בפברואר ולא במרץ) הייתה רמת קטיעת סדר יום מהנמוכות במהלך השנה. אם כן, בניגוד להשערה הראשונה, בזמן מערכת בחירות רמת קטיעת הנושאים אינה בהכרח גבוהה יותר. רמת הקטיעה שמצאנו הייתה גבוהה יותר בבחירות ספטמבר 2019, אך לא בסבב הבחירות הראשון. לפיכך, ניתן להניח שהנטייה לסדר יום קטוע יותר בבחירות קיימת, אולם היא תלויה הקשר. הכישלון להקים קואליציה חדשה לאחר בחירות אפריל 2019 וההכרזה על מערכת בחירות חוזרת הובילו באופן ברור להתמקדות בנושא הפוליטי במהלך בחירות ספטמבר 2019. כלומר, הופעתו של אירוע היסטורי

ודרמטי כמו בחירות חוזרות בזו אחר זו מגביר את הצורך של כלי התקשורת "לעזוב" את הנושאים בהם הם עוסקים בזמני שגרה ולשנות את סדר יומם בהתאם. אם כן, השערה 1 אומתה חלקית: התקשורת אכן קוטעת את תשומת הלב שלה בזמן מערכות בחירות, אך קטיעה זו קשורה לתפיסת חשיבותה של מערכת הבחירות הנתונה ועוצמת השלכותיה האפשריות.

השערה 2

השערה 2 טענה כי יימצאו הבדלים בהבניית סדר היום בין כלי התקשורת על בסיס נטייתם הפוליטית. השערה 3 שמה את הדגש על הבדלים בקטיעת סדר היום, שייתכן כי ייראו על בסיס הנורמות העיתונאיות הנבדלות בעיתונים השונים (עיתון איכותי או פופולרי). כדי לבדוק השפעות אלה בחנו את שיעור תשומת הלב, שקיבלו הנושאים בעיתונים. טבלה 2 מראה את פיזור נושאי המדיניות המרכזיים בין העיתונים השונים לאורך התקופה כולה. בחרנו **בהארץ** כמקור בסיסי להשוואת קטגוריות מול שני העיתונים הנוספים.

נושא המדיניות	הארץ	ישראל היום	ידיעות אחרונות
בחירות/פוליטיקה	13.21%	22.56%	19.85%
המזרח התיכון	7.72%	4.89%	4.16%
ארצות הברית	6.04%	4.24%	2.36%
שערוריות/פלילים	6.04%	5.24%	5.14%
חדשות בינלאומיות	5.69%	1.69%	1.20%
האיחוד האירופי	4.69%	2.66%	0.94%
מבצעים צבאיים	4.09%	5.39%	6.17%
מניעת מחלות	3.61%	4.58%	4.33%
מערכת בתי המשפט	2.48%	1.73%	0.90%
משפט פלילי ואזרחי	2.32%	0.62%	1.11%
יחסים בין רשויות	2.03%	1.54%	5.02%
הגירה כללית	1.82%	0.35%	0.26%
מחקר ופיתוח	1.69%	0.08%	0.00%
מדיניות תרבות	1.63%	4.12%	4.33%
מניעת טרור	1.53%	1.42%	1.97%
סוכנויות אכיפת החוק	1.50%	1.23%	0.86%
סיוע בטחוני	1.37%	1.46%	1.29%
אפליה מגדרית/מינית	1.34%	0.35%	1.11%
מזג האוויר	1.32%	1.35%	1.07%
כוח אדם בצבא	1.29%	1.54%	2.44%

טבלה 2: סדר יום תקשורתי המתייחס לנושאים מרכזיים 10/2018-4/2020

מהנתונים בטבלה 2 ניתן לראות כי שלושת העיתונים עסקו בעיקר בבחירות ובפוליטיקה מפלגתית. הנושא השני בחשיבותו **בידיעות אחרונות** ו**בישראל היום** היה שערוריות ומעשים פליליים. **בהארץ** נושא זה הוא השלישי בלבד בחשיבותו. דגש נושאי ייחודי **להארץ** היה תחומים העולים בקנה אחד עם סדר יום שמאלי: אפליה, פליטים ושלטון החוק. **הארץ** בהחלט כיסה נושאים ביטחוניים, אך התעניין פחות בפעולות טרור בהשוואה לשני מתחריו. **ישראל היום** כיסה ביתר-שאת את נושא הבחירות והפוליטיקה המפלגתית, לאחר מכן (בדומה ל**ידיעות אחרונות**) שערוריות ומעשים פליליים, ארצות הברית והמזרח התיכון, ואז אירועי ספורט. סדר היום של **ידיעות אחרונות** היה דומה למדי, אך הקדיש יותר תשומת לב לנושאים ביטחוניים מאשר **ישראל היום**. בהשוואה **להארץ**, **ישראל היום** וגם **ידיעות אחרונות** העניקו תשומת לב רבה יותר לנושאי תרבות, המזוהים בדרך כלל עם זהות לאומית. כלומר, בכל הקשור לנושאים שאינם קשורים ישירות לבחירות, הכיסוי **בהארץ** שונה בתכלית מבחינת נושאי המדיניות אותם הוא מכסה בהשוואה לעיתונים האחרים.

מכאן נובע שהשערה 2 אומתה אף היא חלקית: תשומת הלב לנושאי המדיניות השתנתה בהתאם לנטייתו הפוליטית של העיתון, אבל ההבדל האידיאולוגי בין **ידיעות אחרונות** ל**ישראל היום**, שלכאורה פועלים להשגת מטרות פוליטיות שונות, כמעט ואיננו קיים. כדאי לציין בהקשר זה כי דהן ובנטמן (Dahan & Bentman, 2017) הראו כי העמדה הפוליטית של **ישראל היום** הייתה מכוונת לרמה האישית בלבד: המשך שלטונו של נתניהו, ולא דווקא להגשמת מדיניות ברורה. במילים אחרות, ייתכן כי השערה 2 רלוונטית למצב שבו כלי התקשורת אווזים בתמונת עולם אידיאולוגית ברורה, ופחות למצבים בהם המחלוקות הן אישיות בלבד.

השערה 3

נושא מדיניות ציבורית	הארץ	נושא מדיניות משני	ישראל היום	נושא מדיניות משני	ידיעות אחרונות
בחירות ופוליטיקה מפלגתית	34.59%	בחירות ופוליטיקה מפלגתית	50.71%	בחירות ופוליטיקה מפלגתית	43.10%
המזרח התיכון	10.06%	המזרח התיכון	10.00%	יחסים בין רשויות	10.34%
ארצות הברית	8.81%	מוכנות צבאית	6.43%	שעת חירום	5.17%
חדשות בינלאומיות	5.03%	חדשות בינלאומיות	5.71%	חינוך יסודי	4.31%
מבצעים צבאיים	4.40%	ספורט ופנאי	5.00%	שערוריות ומעשים פליליים	3.45%
האיחוד האירופי	3.77%	חינוך יסודי	2.14%	מניעת טרור	3.45%
שערוריות ומעשים פליליים	3.77%	האיחוד האירופי	2.14%	מבצעים צבאיים	2.59%

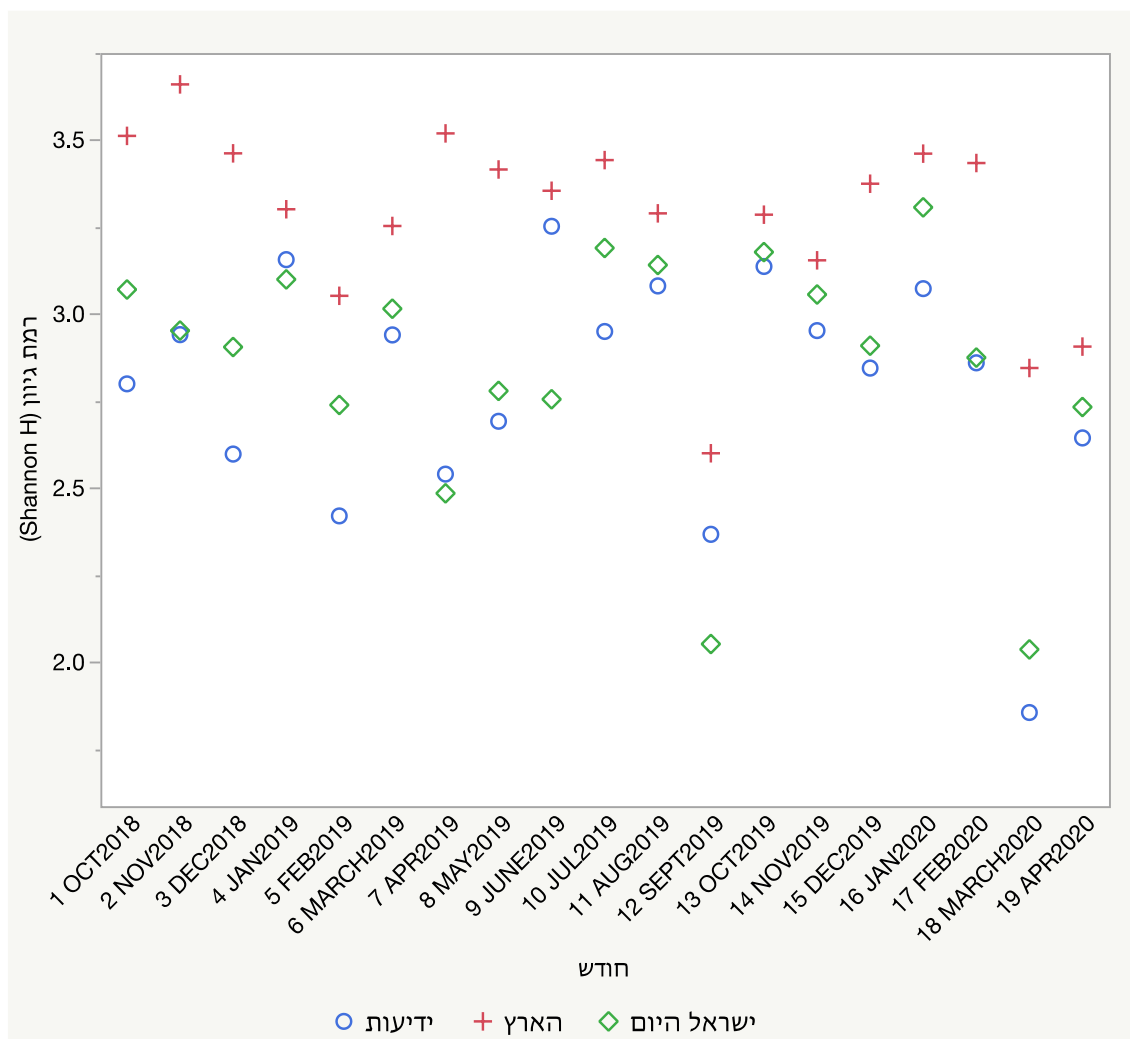
2.59%	זכויות אדם	1.43%	יחסים בין רשויות	3.14%	מזג האוויר
2.59%	ביטחון כללי	1.43%	שערוריות ומעשים פליליים	2.52%	משפט פלילי ואזרחי
2.59%	ישראלים בחו"ל	1.43%	טלקומוניקציה	2.52%	מחקר ופיתוח

טבלה 3: סיקור נושאי המדיניות בספטמבר 2019

כפי שעולה מן הנתונים בטבלה 3, ספטמבר 2019 הראה כיצד מערכת בחירות (ובלבד שהיא נתפסת כאירוע מכונן) מפנה את עיקר תשומת הלב של כל העיתונים לעבר הנושא הפוליטי. נושא נוסף המופיע בכל העיתונים הוא "שערוריות ומעשים פליליים" (כלומר, משפטו של נתניהו). נושא זה בולט בעיקרו בהארץ, לאחר מכן בדיעות אחרונות ולבסוף בישראל היום. בשלושת העיתונים נראה כי ישנה התייחסות לנושאים הצבאיים. ניכר כי להארץ מאפיינים מובחנים, בעיקר סביב הדגש על חדשות בינלאומיות. עם זאת, גם ישראל היום שם דגש מסוים על נושאים אלו, אולם בהתמקדות במזרח התיכון.

אם כן, עד כמה הנורמות העיתונאיות יכולות להשפיע גם על קטיעת הנושאים? כפי שניכר בטבלה 1, ידיעות אחרונות (הנתון לתחרות הכלכלית הקשה ביותר בהשוואה לעיתונים האחרים) הראה במוצע רמת קטיעה גבוהה יותר. כאמור, גם מבחינת אופי הנושאים, ידיעת אחרונות הוא בעל הנטייה הפחותה ביותר לסקר חדשות בינלאומיות. במילים אחרות, מאפייני העיתונות הפופולרית משתקפים בתשומת הלב שהפנה ידיעות אחרונות (ולא ישראל היום) לנושאי מדיניות מסוימים. נראה, אם כן, שהשערה 3 נכונה לגבי השוואת הארץ עם ידיעות אחרונות ואיננה מאומתת כאשר משווים את הארץ לישראל היום. ייחודו של ישראל היום כעיתון המכוון לקדם את מנהיגותו של נתניהו, והעובדה שכעיתון המחולק בחינם הוא מושפע פחות משיקולים כלכליים, מהווים הסבר אפשרי לממצא זה. ממצא זה עשוי להדגים גם את חולשתה של ההבחנה המסורתית בין עיתונים איכותיים לפופולריים, כפי שדנו בה בפרק ההקדמה. כזכור, תחת זאת הוצעה הבחנה נוספת על בסיס מכוונות העיתון. נראה כי המכוונות הכלכלית הברורה של ידיעות אחרונות, המבחינה אותו במובן זה הן מול הארץ (שהוא בעיקרו מקדם סדר יום ברור) והן מול ישראל היום (שאינו לו מודל כלכלי ברור), מביאה לידי כך כי רמת הקטיעה שמציג ידיעות אחרונות בפני קוראיו היא גבוהה יותר. בכך, הוא פונה לקהלים רחבים יותר ומנסה לעורר עניין משמעותי יותר בקרב דעת הקהל.

השערה 4

תרשים 4: מגוון כיסוי הנושאים התקשורתי לפי חודשים

תרשים 4 בוחן את רמת מגוון הנושאים שמציג כל אחד מכלי התקשורת בחלוקה לחודשים. ניתן לראות כי בהתאמה להשערה 4א, אכן ברוב החודשים הארץ כעיתון איכותי הוא המגוון שבחבורה או בין שני המגוונים ביותר. כמו כן, במהלך חודשי הבחירות: באפריל 2019, יותר מכך בספטמבר 2019, ושוב פחות מכך בפברואר 2020, מגוון הנושאים יורד בעיקר בידיעות אחרונות ובישראל היום. כלומר, מגוון הנושאים מגיב לאירועים הפוליטיים, אך במידה משתנה התלויה בהקשר אופיו של האירוע עצמו.

השערה 4ב' אומתה אף היא: אמנם עיתון איכותי יהיה מגוון יותר מעיתון פופולרי, אך אופיו של האירוע ייצור שונות ברמת מגוון זה. כאמור, ניתן להסיק כי סבבי הבחירות ומשבר המשילות שאלה יצרו גרמו לתקשורת להתייחס אל הבחירות כאל אירוע דרמטי יותר דווקא בחודש ספטמבר. עם זאת, מעבר תשומת הלב לנושא הקורונה במהלך פברואר הקהה את תשומת הלב אל סבב הבחירות השלישי.

סיכום

אם כך, ראינו שקטיעת נושאים אכן מושפעת מאירועים חיצוניים דרמטיים: מערכות בחירות, אירועים ביטחוניים ואירועים אפידמיולוגיים חסרי תקדים. רמת קטיעת הנושאים מושפעת גם מסוג העיתון, איכותי מול פופולרי (אלא שממצא זה היה תקף רק בהשוואת הארץ עם ידיעות אחרונות, ולא עם ישראל היום). בנוסף, ראינו שעמדתם האידיאולוגית של העיתונים משפיעה על עיצוב סדר היום: הארץ מכסה נושאים העולים בקנה אחד עם אידאולוגית שמאל, בעוד ידיעות אחרונות וישראל היום מראים זיהוי עם אידיאולוגית ימין-מרכז. לבסוף, מבחינת גיוון הנושאים, הארץ הוא המגוון שבחבורה, בעוד ידיעות אחרונות וישראל היום (בהתאם להיותם עיתונים פופולריים) מגוונים פחות. עם זאת, מערכת בחירות "חריגה", כפי שהתקיימה בספטמבר 2019, מובילה למגוון מצומצם בכל העיתונים, ללא קשר לאופים.

דיון

מאמר זה בחן את הדרך בה פועל סדר היום התקשורתי, הקשור לכיסוי נושאי מדיניות ציבורית, בדגש על דפוסי תשומת הלב אותם הפנתה התקשורת לנושאים אלה. שיערנו כי תשומת הלב התקשורתית תשתנה באופן קטוע (Walgrave & Vliegthart, 2010), בעיקר בזמן בחירות (Walgrave & Van Aelst, 2006). שיערנו גם כי כלי תקשורת מציגים אידיאולוגיה פוליטית שונה, אשר תשפיע על הנושאים אותם הם מכסים (Baumgartner & Chaqués Bonafont, 2015; Dvir-Gvirsman, 2018; Garrett, & Tsifti, 2018). יתרה מכך, הנחנו כי הבדלים אלו יבואו לידי ביטוי בסיקור עיתונאי המתווך באמצעות אופיו של אמצעי התקשורת, איכותי או פופולרי (Lehman-Wilzig & Seletzky, 2012). לבסוף, הנחנו כי מערכת בחירות מהווה מעין אירוע משברי מבחינה תקשורתית שלמעשה ישתלט על סדר היום התקשורתי, יקטע אותו ויפחית את מגונו (Dayan & Katz, 1985; Jonkman et al., 2018).

הממצאים אכן הראו סדר יום תקשורתי משתנה על פי תוכנו בהתאם לעמדה הפוליטית של העיתון והנרמות העיתונאיות הנהוגות בו. הארץ נטה לשמאל וגיוון יותר את תשומת הלב שלו לנושאי מדיניות ציבורית בהשוואה לידיעות אחרונות וישראל היום. ידיעות אחרונות היה בעל סדר היום הכי פחות מגוון והכי קטוע. ישראל היום היה מגוון יותר מידיעות אחרונות ברוב חודשי השנה. הממצאים הצביעו על כך כי שלושת העיתונים נהגו באופן דומה במהלך מערכת בחירות ספטמבר 2019 בהשוואה לשני מועדי הבחירות האחרים: תכני הסיקור שלהם היו דומים יחסית, והם הראו שיא חיובי בקטיעת סדר היום ושיא שלילי במגוון. נראה כי בחירות אפריל 2019 נתפסו על ידי העיתונים כגרסה נוספת של בחירות 2015: אמנם "כחול-לבן" הציבה תחרות משמעותית לנתניהו, אך לא נראה כי נוצר שינוי דרמטי במפת הגושים. לאחר כישלון הקמת הקואליציה על ידי נתניהו, ולקראת בחירות ספטמבר, סבב הבחירות השני באותה השנה, היה ברור כי מדובר במשבר פוליטי היסטורי ומכונן שהשלכותיו תהיינה מרחיקות לכת מבחינה מדינית וחברתית. במצב משברי מעין זה התקשורת נהגה באופן יוצא דופן תוך התמקדות בנושא הפוליטי העומד על הפרק וחיידוד כמעט בלעדי של העיסוק בו (Jonkman et al., 2018). בחירות מרץ 2020 התקיימו בצל נגיף הקורונה, לכן נצפתה בהן הסבה של סדר היום התקשורתי: מפוליטיקת בחירות לנושאי בריאות.

חידושו של מאמר זה נעוץ בהבנה כי אמנם מערכות בחירות עשויות להוות דוגמה מובהקת להשפעה אפשרית של הסביבה הפוליטית על הסיקור התקשורתי (Walgrave & Van Aelst, 2006). אבל נראה כי אין די בעצם קיומן כדי לגרום להשפעה *מרחיקת לכת* על הסיקור התקשורתי. כדי לגרום להשפעה דרמטית שכזו, כפי שראינו בבחירות ספטמבר 2019, ישנו צורך שכלי התקשורת *יתפסו את אירוע הבחירות כקריטי, דרמטי ומכונן*. כך אנו מוסיפים לספרות המחקר, שטענה כי די בבחירות כדי להגביר את תשומת הלב התקשורתית במערכת הפוליטית. בתוספת לכך, אנו מראים כי ישנו צורך שכלי התקשורת על מגוון עמדותיהם האידיאולוגיות, האסטרטגיות והכלכליות שלהם והנורמות העיתונאיות הנהוגות בהם, יצטרכו להתייחס אל אירוע הבחירות כאירוע חשוב. במערכות פוליטיות או בהקשרים פוליטיים בהם הפוליטיקה מאבדת מחשיבותה, נוכל להניח שלא יהיה זה מובן מאליו שכלי התקשורת ימקדו את תשומת ליבם באירוע הבחירות.

שאלה נורמטיבית מעניינת, העולה מממצאים אלה ומחייבת דיון נפרד, היא משמעות תפקודם של אמצעי התקשורת כחלק מהשיח הדמוקרטי, שמסע בחירות הוא כמובן אחד משיאיו. נציג דיון זה כאן על קצה המזלג. בחיבורה "שקרים בפוליטיקה: משברי הרפובליקה" עמדה ארנדט (Arendt, 1972) על הצורך בדיווח שיעביר לציבור את הדברים כפי שהם ללא הטעיות מניפולטיביות. לטענתה, דיון כן ופתוח חייב להיות ערך בסיסי בדמוקרטיה מתפקדת בה האזרחים יכולים לבחון את תפקוד השלטון כהווייתו. המצב עליו הצבענו כאן אינו עולה בקנה אחד עם תמונת מצב זו, משום שתשומת הלב כלפי נושאי מדיניות ציבורית אותה מפנים כלי התקשורת מושפעת לא רק מהמציאות המשתנה, אלא גם מעמדתם האידיאולוגית והנורמות העיתונאיות לפיהן הם פועלים. האברמס הציע תפיסה העולה בקנה אחד עם מעורבות אזרחית, המתבססת על הבעת דעה וויכוח מתמיד כמפתח ליצירת מרחב דמוקרטי מתפקד. על מנת להגיע למצב זה, על יחידים וארגונים לנהל תקשורת כנה וגלויה, שאינה מבוססת על אסטרטגיה ומניפולציות הדדיות. האברמס שם סימן שאלה על אפשרות זו, כאשר שחקנים שונים (כולל אמצעי תקשורת) נכנסים לאינטראקציה הדדית, כאשר יש להם אינטרסים הסותרים את אלה של שחקנים אחרים (Bohman & Rehg, 2017).

בעוד שארנדט והברמאס מציבים יעד של חתירה להבנת המציאות, המצדיקה קיומו של שיח ציבורי פתוח; נראה שהדרך בה מסקרים כלי תקשורת את הבחירות בישראל אינה עולה בקנה אחד עם מחוונים אלה. לכן, לא ניתן לראותה כשיח דמוקרטי במלוא מובן המילה. כדאי גם להוסיף כי במציאות הישראלית, אפשרויות אלה מוגבלות ומלכתחילה אינן פתוחות לפלסטינים החיים מעבר לקו הירוק ובמידה רבה לאזרחים הערבים החיים בתחומי (Arieli, 2021). גם האפשרויות של הפלסטינים בתוך ישראל להתבטא ולפעול באופן חופשי בזירה הפוליטית תוך ייצוג מלא של שאיפותיהם הלאומיות הן מוגבלות (Shafir & Peled, 2005). אנחנו מתייחסים, אם כן, למרחב המוגבל מלכתחילה של אפשרות קיום הדמוקרטיה בישראל, המתפקדת בתוך הקו הירוק כדמוקרטיה פגומה (Merkel, 2012).

מיסק (Misak, 2019) מציע תפיסה "צנועה" יותר של החיפוש אחר האמת ושל השיח הדמוקרטי: התפיסה היא כי אין לנו ידע ברור ומוצק לגבי האמת וגם לא יכולת להגיע אליה אי פעם. הצורך בדמוקרטיה הוא לאפשר לכל הנוגעים בדבר לקבל מידע ולפתח מחשבה עצמאית לגבי הנושאים העולים על סדר היום הפוליטי. הרעיון כאן הוא חתירה לאמת והיענות לראיות. אין אמת מוחלטת

ואין לנו מושג מתי נגיע אליה. יש לנו מושג רק לגבי ידיעותינו הנוכחיות והראיות התומכות בהן. המטרה היא להמשיך ולהעמיד ראיות אלה בפני ביקורת והצדקה. כאשר הביקורת מבוססת מספיק וההצדקה מתפוררת, הרי שיש לחתור אל האמת הזמנית הבאה. המצב אותו הראינו לגבי כלי התקשורת בישראל דומה למציאות, שמציג מיסק: הסיקור מקוטע, לא עוסק באמת כלשהי העומדת בפני עצמה, אלא בהצגה מבוססת אידיאולוגיה ואינטרסים מסחריים. עם זאת, בהחלט קיימת אפשרות בשוק הדעות התקשורתית לאזרחים בישראל, המעוניינים בנטילת חלק בוויכוח הדמוקרטי, להיחשף לנקודות תפיסה שונות ולנהל לגביהן ויכוח: **הארץ** משמאל, **ישראל היום** מימין ו**ידיעות אחרונות** המרכזי עם נטייה ימינה. כל אחד מהם מפנה את תשומת ליבו לנושאים שונים תוך התייחסות לאותה מציאות.

מובן שהצל המרחף מעל הניתוח שלנו הוא הניסיונות, שנערכו בשנים האחרונות להסות חלק מהקולות הללו, אם באמצעות התנהגות שאינה כלכלית מצד **ישראל היום**, הפוגע בשוק התקשורת המודפסת בארץ (Dahan & Bentman, 2017), או ניסיונות חקיקה שנועדו לסגור את **ישראל היום**, או כפי שעולה מכתבי האישום כנגד בנימין נתניהו על ניסיונותיו הפעילים להסות ביקורת תקשורתית נגדו (Shultziner & Stukalin, 2019). כל אלה בוודאי אינם עולים בקנה אחד עם הרף הגבוה שהציבו ארנדט והברמאס לדיון הדמוקרטי, אך גם לא עולים בקנה אחד עם הרף הנמוך יותר שהציב מיסק. עצמאות ומגוון כלי התקשורת, אם כן, קריטיים לדיון הדמוקרטי שנועד, לכל הפחות, לעמת את תפיסת המציאות של דעת הקהל בישראל עם ראיות חדשות, תוך "חתירה לאמת והיענות לראיות".

רשימת המקורות

גרינוולד, ג' (2018). האומנם "הגבר היחיד בממשלה"? השיח המגדרי סביב ראש הממשלה גולדה מאיר בבחירות לכנסת השביעית **בידיעות אחרונות** ו**הארץ**. קשר, 51, 37-47.

גרינוולד, ג' (2018). **המסגור התקשורתית של מועמדות למנהיגות פוליטית בישראל ובארצות-הברית: 1969, 1984, 2008-2013**. עבודה לשם קבלת תואר דוקטור. רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן.

צפתי, י' (2017). עמדות הציבור כלפי התקשורת, תפיסת השפעותיה ושינוי כוונות ההצבעה בבחירות 2015. בתוך: מ' שמיר וג' רהט (עורכים), **הבחירות בישראל 2015**. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

Alexandrova, P., Carammia, M., & Timmermans, A. (2012). Policy punctuations and issue diversity on the European Council agenda. *Policy Studies Journal*, 40(1), 69-88.

Arendt, H. (1972). *Lying in Politics: Crises of the Republic*. New York: Houghton Mifflin Harcourt.

Ariely, G. (2021). *Israel's Regime Untangled: Between Democracy and Apartheid*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bachrach, P., & Baratz, M. S. (1962). Two faces of power. *The American Political Science Review*, 56(4), 947-952.

- Balmas, M., & Sheafer, T. (2010). Candidate image in election campaigns: Attribute agenda setting, affective priming, and voting intentions. *International Journal of Public Opinion Research*, 22(2), 204-229.
- Baumgartner, F. R., & Jones, B. D. (2009). *Agendas and Instability in American Politics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Baumgartner, F. R., & Chaqués Bonafont, L. (2015). All news is bad news: Newspaper coverage of political parties in Spain. *Political Communication*, 32(2), 268-291.
- Baumgartner, F. R., Breunig, C., & Grossman, E. (2019) The comparative agendas project: Intellectual roots and current developments. In F. R. Baumgartner, C. Breunig, & E. Grossman (eds.), *Comparative Policy Agendas: Theory, Tools, Data*. Oxford: Oxford University Press.
- Beckers, K., Masini, A., Sevenans, J., Van Der Burg, M., De Smedt, J., Van Den Bulck, H., & Walgrave, S. (2019). Are newspapers' news stories becoming more alike? Media content diversity in Belgium, 1983–2013. *Journalism*, 20(12), 1665-1683.
- Benson, R., Neff, T., & Hesserus, M. (2018). Media ownership and public service news: How strong are institutional logics? *The International Journal of Press/Politics*, 2(3), 275-298.
- Bevan, S. (2019). Gone fishing. In F. R. Baumgartner, C. Breunig, & E. Grossman (eds.), *Comparative Policy Agendas: Theory, Tools, Data*. Oxford: Oxford University Press.
- Bohman, J., & Rehg, W. (2017). Jürgen Habermas. In E. N. Zalta (ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford: Stanford University Press.
- Bonafont, L. C., & Baumgartner, F. R. (2013). Newspaper attention and policy activities in Spain. *Journal of Public Policy*, 33(1), 65-88.
- Boydston, A. E. (2013). *Making the News: Politics, the Media, and Agenda-Setting*. Chicago: University of Chicago Press.
- Boydston, A. E., Bevan, S., & Thomas III, H. F. (2014). The importance of attention diversity and how to measure it. *Policy Studies Journal*, 42(2), 173-196.
- Breunig, C. (2006). The more things change, the more things stay the same: A comparative analysis of budget punctuations. *Journal of European public policy*, 13(7), 1069-1085.
- Borghetto, E., & Russo, F. (2018). From agenda setters to agenda takers? The determinants of party issue attention in times of crisis. *Party Politics*, 24(1), 65-77.
- Dahan, M., & Bentham, M. (2017). The ripple effects of a partisan, free newspaper: *Israel Hayom* as disruptive media actor. *Studies in Communication Sciences*, 17(1), 99-106.

- Dayan, D., & Katz, E. (1985). Media events: On the experience of not being there. *Religion*, 15(3), 305-314.
- Dowding, K., Hindmoor, A., & Martin, A. (2016). Attention, content and measurement: rejoinder to Adams and Jones. *Journal of Public Policy*, 36(1), 46-50.
- Dvir-Gvirsman, S., Garrett, R. K., & Tsfati, Y. (2018). Why do partisan audiences participate? Perceived public opinion as the mediating mechanism. *Communication Research*, 45(1), 112-136.
- Greenwald, G., & Lehman-Wilzig, S. (2019). Is she still 'the legendary Jewish mother'? : A comparative look at Golda Meir's and Tzipi Livni's election campaign coverage in the Israeli press. *Israel Affairs*, 25(1), 42-64.
- Hausser, J., & Strimmer, K. (2009). Entropy inference and the James-Stein estimator, with application to nonlinear gene association networks. *Journal of Machine Learning Research*, 10(7), 1469-1484.
- Hendrickx, J., & Ranaivoson, H. (2019). Why and how higher media concentration equals lower news diversity: The Mediahuis case. *Journalism*. <https://doi-org.ezprimo1.idc.ac.il/10.1177/1464884919894138>.
- Jones, B. D., & Baumgartner, F. R. (2005). *The Politics of Attention: How Government Prioritizes Problems*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jones, B. D., Wilkerson, J., & Baumgartner, F. R. (2009). *The policy agendas project*. Retrieved on 15.05.2021 from: <https://www.comparativeagendas.net>.
- Jonkman, J. G., Trilling, D., Verhoeven, P., & Vliegthart, R. (2018). More or less diverse: An assessment of the effect of attention to media salient company types on media agenda diversity in Dutch newspaper coverage between 2007 and 2013. *Journalism*, 19(11), 1608-1627.
- Kosti, N., Shpaizman, I., & Levi-Faur, D. (2019). The Israeli agendas project. In F. R. Baumgartner, C. Breunig, & E. Grossman (eds.), *Comparative Policy Agendas: Theory, Tools, Data* (pp. 114-119). Oxford: Oxford University Press.
- Lachover, E. (2015). Signs of change in media representation of women in Israeli politics: Leading and peripheral women contenders. *Journalism*, 18(4), 446-463.
- Lavie-Diunr A., Yarchi, M., & Karniel, Y. (2018). The portrayal of lone wolf terror wave in Israel: An unbiased narrative or agenda driven? *Journal of International Communication*, 24(2), 196-215.
- Lehman-Wilzig, S., & Seletzky, M. (2012). Hard news, soft news, 'general' news: The necessity and unity on an intermediate classification. *Journalism*, 11(1), 37-56.
- Merkel, W. (2012). Embedded and defective democracies: Where does Israel stand? In T. S. Herman (ed.), *By the People, For the People, Without the People? The*

- Emergence of (Anti) Political Sentiment in Western Democracies and in Israel* (pp. 185–225). Jerusalem: Israeli Democracy Institute Press.
- Misak, C. (2019). Habermas's place in the history of pragmatism. *International Journal of Constitutional Law*, 17(4), 1064-1067.
- Riker, W. H. (1990). Heresthetic and rhetoric in the spatial model. In J. M. Enelow & M. J. Hinich (eds.), *Advances in the Spatial Theory of Voting* (pp. 46-65). Cambridge: Cambridge University Press.
- Riker, W. H. (1996). *The Strategy of Rhetoric: Campaigning for the Ratification of the Constitution*. New Haven: Yale University Press.
- Rosenthal, M. (2014). Keep your enemies close and your friends closer: Israeli governments' Duration, 1948-2013. *APSA 2014 Annual Meeting Paper*.
- Rosenthal, M. (2020). Strategic agenda setting and Prime Ministers' approval ratings: The heresthetic and rhetoric of political survival. *British Politics*, 15, 1-20.
- Shafir, G., & Peled, Y. (2002). *Being Israeli: The Dynamics of Multiple Citizenship*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sheafer, T., & Weimann, G. (2005). Agenda building, agenda setting, priming, individual voting intentions, and the aggregate results: An analysis of four Israeli elections. *Journal of Communication*, 55(2), 347-365.
- Shultziner, D., & Stukalin, Y. (2019). Distorting the news? The mechanisms of partisan media bias and its effects on news production. *Political Behavior*, 43, 201-222.
- Tankard, J. W. (2001). *The empirical approach to the study of the media framing*. New York: Routledge.
- Tenenboim-Weinblatt, K., Hanitzsch, T., & Nagar, R. (2016). Beyond peace journalism: Reclassifying conflict narratives in the Israeli news media. *Journal of Peace Research*, 53(2), 151-165.
- Tipton, L., Haney, R. D., & Baseheart, J. R. (1975). Media agenda-setting in city and state election campaigns. *Journalism Quarterly*, 52(1), 15-22.
- Tsfati, Y., & Chotiner, A. (2016). Testing the selective exposure–polarization hypothesis in Israel using three indicators of ideological news exposure and testing for mediating mechanisms. *International Journal of Public Opinion Research*, 28(1), 1-24.
- Visnovsky, J., & Radosinska, J. (2017). Online journalism: Current trends and challenges. In B. P. Acuna (ed.), *The Evolution of Media Communication*. Rijeka, Croatia: IntechOpen.
- Walgrave, S., & De Swert, K. (2004). The making of the (issues of the) Vlaams Blok. *Political Communication*, 21(4), 479-500.

- Walgrave, S., & Van Aelst, P. (2006). The contingency of the mass media's political agenda setting power: Toward a preliminary theory. *Journal of Communication, 56*(1), 88-109.
- Walgrave, S., & Vliegenthart, R. (2010). Why are policy agendas punctuated? Friction and cascading in parliament and mass media in Belgium. *Journal of European Public Policy, 17*(8), 1147-1170.
- Walgrave, S., & Vliegenthart, R. (2019). Protest and agenda-setting. In F. R. Baumgartner, C. Breunig, & E. Grossman (eds.), *Comparative Policy Agendas: Theory, Tools, Data*. Oxford: Oxford University Press.
- Wanta W., Golan, G., & Lee, C. (2004). Agenda setting and international news: Media influence on public perceptions of foreign nations quarterly. *Journalism and Mass Communication, 81*, 364-377.
- Yarchi, M., Cavari, A., & Pindyck, S. (2017). Covering foreign news—intensity and topics: The case of the American coverage of Israel 1981–2013. *The Journal of International Communication, 23*(1), 115-137.
- Yarchi, M., Wolfsfeld, G., Sheafer, T., & Shenhav, S. R. (2013). Promoting stories about terrorism to the international news media: A study of public diplomacy. *Media, War & Conflict, 8*(3), 263-278.

הערות

בניית מאגר הנתונים מומנה על ידי הקרן הלאומית למדע, מענק מס' 1271/18 :Agenda Congruence in a Personalized Political Environment. המאגר מנוהל על ידי ד"ר אמנון כוורי וד"ר מעוז רוזנטל מהמרכז הבינתחומי הרצליה, וד"ר אילנה שפייזמן מאוניברסיטת בר-אילן. אנו מודים למר יובל ברטוב ולמר יונתן שוורצברג על סיועם בהקמת מאגר הנתונים. אנו מודים גם לד"ר מורן ירחי, לד"ר אמנון כוורי ולד"ר אילנה שפייזמן על הערות מפורטות ומועילות. לבסוף, תודתנו נתונה לעורך כתב העת, פרופ' הלל נוסק, לשני השופטים האנונימיים ולעורך הלשון, ד"ר עמית קמה. האחריות על טעויות, ככל שנפלו, מוטלת על כותבי המאמר בלבד.